

POSTANOWIENIE

Dnia 12 marca 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie ze skargi J.J.

o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem

Sądu Apelacyjnego z dnia 25 maja 2004 r., sygn. akt [...]

w sprawie z powództwa J.J.

przeciwko J.N.

przy udziale Stowarzyszenia P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 12 marca 2009 r.,

zażalenia powoda i Stowarzyszenia P.

na postanowienie Sądu Apelacyjnego

z dnia 24 października 2008 r., sygn. akt [...],

- 1) odrzuca zażalenie Stowarzyszenia P.;
- 2) uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje skargę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego.

Uzasadnienie

Powód J.J. wniósł skargę o wznowienie postępowania w sprawie przeciwko J.N. o zapłatę, zakończonej wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 25 maja 2004 r. Jako przyczyny wznowienia postępowania wskazał:

- art. 403 §1 pkt 1 k.p.c. , tj. oparcie wyroku na dokumencie przerobionym;
- art. 403 § 1 pkt 2 k.p.c., tj. fakt uzyskania wyroku za pomocą przestępstwa;
- art. 403 § 2 k.p.c., tj. wykrycie nowych okoliczności faktycznych lub środków dowodowych.

Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 24 października 2008 r. odrzucił skargę powoda uznając, że przytoczone przez niego okoliczności nie świadczą o istnieniu wskazanych przez niego ustawowych przesłanek wznowienia.

Oceniając wskazane w art. 403 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. przesłanki wznowienia Sąd Apelacyjny przyjął pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w postanowieniu z dnia 12 grudnia 2002 r., (III AO 23/02 OSNP wkł. 2003, Nr 18, poz. 11), według którego: „podrobienie lub przerobienie dokumentu w celu użycia go za autentyczny lub używanie takiego dokumentu jako autentycznego stanowi przestępstwo, a wznowienia postępowania z powodu przestępstwa można zgodnie z art. 404 k.p.c. żądać tylko wówczas, gdy czyn został ustalony prawomocnym wyrokiem skazującym, chyba że postępowanie karne nie może być wszczęte lub że zostało umorzone z innych przyczyn niż brak dowodów. Powołany przepis ma przy tym ogólny charakter i wobec tego dotyczy wszystkich sytuacji faktycznych objętych zakresem zastosowania art. 403 § 1 k.p.c.”. W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał, że w sprawie o wznowienie postępowania nie jest władny sam dokonywać ustaleń, co do faktu podrobienia dokumentu, jak również badania, czy potwierdza on nieprawdę, tym bardziej, że toczy się postępowanie karne w tej materii i nie został wydany wyrok skazujący, co więcej, postępowanie zostało umorzone nieprawomocnym postanowieniem.

Sąd Apelacyjny odnosząc się do wskazanej przez skarżącego przesłanki wznowienia z art. 403 § 2 k.p.c. przyjął, że powołane przez skarżącego okoliczności nie stanowią nowych środków dowodowych czy nowych okoliczności faktycznych

istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. W ocenie Sądu są to jedynie okoliczności mogące świadczyć o niewiarygodności istniejących w sprawie dowodów.

W zażaleniu na powyższe postanowienie powód zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie art. 403 § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 410 § 1 k.p.c. przez uznanie, że skarga nie została oparta na ustawowych podstawach i jej niesłuszne odrzucenie, a ponadto nie przeprowadzenie dowodu z akt sprawy [...] Prokuratury Rejonowej, pomimo dopuszczenia przez Sąd Apelacyjny dowodu z tychże akt. Zarzucając powyższe skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu. Zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 24 października 2008 r. wniosło również Stowarzyszenie P. Stowarzyszenie zarzuciło Sądowi Apelacyjnemu rażące naruszenie art. 410 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należy rozważyć dopuszczalność zażalenia wniesionego przez Stowarzyszenie P. Działające w niniejszej sprawie Stowarzyszenie jest stowarzyszeniem zarejestrowanym na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. Nr 20, poz. 104 ze zm.), wyposażonym w osobowość prawną i działającym na podstawie obowiązującego prawa oraz statutu. Zgodnie z § 5 statutu celem Stowarzyszenia jest w szczególności: działanie na rzecz przestrzegania praw obywatela i obowiązków organów władzy publicznej w tym ustawodawczej, wykonawczej, organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości, zawartych w szczególności w Konstytucji RP, umowach międzynarodowych i obowiązujących przepisach prawa; przeciwdziałanie zjawiskom naruszenia prawa i korupcji oraz związanym z tym patologiom społecznym; upowszechnianie i ochrona praw i wolności człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji; działanie na rzecz jawności funkcjonowania władz publicznych; upowszechnianie i ochrona praw konsumentów; podejmowanie interwencji oraz reprezentowanie obywateli i innych podmiotów wobec organów władzy publicznej i innych instytucji państwowych i samorządowych, w ochronie ich słusznym interesów lub w przypadkach zagrożenia porządku prawnego oraz bezpieczeństwa, a także udziału

w postępowaniach prowadzonych przez te organa w granicach prawem dopuszczalnych. Według zaś § 6 statutu, Stowarzyszenie realizuje swoje cele między innymi przez udział w postępowaniach przygotowawczych, sądowych, wykonawczych i administracyjnych i innych dla ochrony słusznego interesu społecznego lub indywidualnego zawartych w Konstytucji RP, w tym ochrony praw i wolności człowieka i obywatela.

Stowarzyszenie przystąpiło do postępowania zainicjowanego wniesieniem skargi przez powoda J.J. uzasadniając swój udział w postępowaniu tym, że w sprawach pomiędzy powodem a pozwanym J.N. dochodzi do dyskryminowania praw i równości wobec prawa obywateli, naruszenia konstytucyjnej zasady równości wobec prawa oraz prawa dostępu do sądu, a ponadto wskazując, że nie można wykluczyć, iż w sprawach cywilnych toczących się z udziałem pozwanego J. N. przed Sądem Apelacyjnym mogło dojść do wydania wyroków na skutek popełnienia przestępstwa. Stowarzyszenie w piśmie procesowym jako podstawę prawną przystąpienia do postępowania wskazało art. 8 k.p.c. w zw. z art. 61 § 4 k.p.c. w zw. z art. 62 k.p.c. oraz paragraf 5 i 6 statutu.

Zgodnie z powołanym przez Stowarzyszenie art. 8 k.p.c. organizacje społeczne, których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, mogą w wypadkach przewidzianych w ustawie dla ochrony praw obywateli spowodować wszczęcie postępowania, jak również brać udział w toczącym się postępowaniu. Z kolei według art. 61 § 4 k.p.c. organizacje społeczne, do których zadań statutowych należy ochrona równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednie lub pośrednie zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli, mogą w sprawach o roszczenia z tego zakresu wytaczać za zgodą obywateli powództwa na ich rzecz oraz, za zgodą powoda, wstępować do postępowania w każdym jego stadium.

Powołane przepisy jednoznacznie wskazują, że ustawodawca uzależnił dopuszczalność udziału organizacji społecznej, a w tym stowarzyszenia, w postępowaniu cywilnym od spełnienia trzech przesłanek. Po pierwsze, w postępowaniu cywilnym mogą wziąć udział organizacje, do których zadań statutowych należy ochrona równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne,

bezpośrednie lub pośrednie zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli; po drugie, wymienione organizacje mogą wziąć udział w postępowaniu, ale jedynie w sprawach o roszczenia z tego zakresu; po trzecie możliwość wstąpienia do postępowania w każdym jego stadium uzależniona jest od zgody powoda.

W niniejszej sprawie spełnione zostały tylko dwie przesłanki dopuszczalności udziału organizacji społecznej w postępowaniu cywilnym, bowiem jak wynika to z treści statutu, Stowarzyszenie P. jest organizacją społeczną, do której zadań statutowych należy ochrona równości oraz niedyskryminacji przez zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli, a ponadto powód wyraził zgodę na przystąpienie tej organizacji do postępowania. Niniejsza sprawa nie jest natomiast sprawą o roszczenia, które służą ochronie równości oraz niedyskryminacji i zabezpieczają przed bezpodstawnym bezpośrednim lub pośrednim zróżnicowaniem praw i obowiązków obywateli. Tego typu roszczenia przysługują np. pracownikowi w sprawach o naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu (art. 18^{3d} k.p., art. 47 § 2 pkt 1 lit. b k.p.c.). Niniejsza sprawa jest „sprawą o zapłatę”, przy czym żądanie powoda zostało oparte na przepisach regulujących odpowiedzialność kontraktową. Jak wynika z treści pozwu powód domagał się zwrotu udzielonej pozwanemu pożyczki. Ponadto zważyć należy, że oba Sądy orzekające w niniejszej sprawie, tak w pierwszej i w drugiej instancji, oparły swoje rozstrzygnięcie na przepisach regulujących odpowiedzialność kontraktową. Sąd Okręgowy przyjął, że pozwany nie spełnił świadczenia pieniężnego na rzecz powoda, z kolei Sąd Apelacyjny, po dokonaniu odmiennych ustaleń faktycznych przyjął, że pozwany wywiązał się ze zobowiązania wynikającego z zawartej z powodem w dniu 18 maja 1994 r. umowy.

Z uwagi na powyższe należy przyjąć, że Stowarzyszenie P. nie jest uprawnione do wzięcia udziału w niniejszym postępowaniu, a w konsekwencji, że nie przysługuje mu legitymacja do dokonywania czynności procesowych, w tym do wniesienia zażalenia. Z kolei zażalenie wniesione przez podmiot do tego nie legitymowany jako niedopuszczalne podlega odrzuceniu zgodnie z art. 394¹ § 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 373 k.p.c.

Na marginesie należy tylko zaznaczyć, że zażalenie wniesione przez Stowarzyszenie P. podlega odrzuceniu również ze względu na wniesienie go z pominięciem przymusu adwokacko-radcowskiego, który obowiązuje w postępowaniu przed Sądem Najwyższym i którym objęte są czynności procesowe związane z postępowaniem przed Sądem Najwyższym, podejmowane przed sądem niższej instancji (art. 87¹ k.p.c.). Od strony podmiotowej, przymusem objęte są czynności stron, przy czym przez strony rozumie się w tym wypadku również podmioty występujące w postępowaniu cywilnym na prawach stron, a w tym organizacje społeczne. Trafnie wskazuje skarżąca, że zgodnie z art. 62 k.p.c. do organizacji społecznych wnoszących powództwa na rzecz obywateli, jak również do uczestnictwa takich organizacji w postępowaniu dla ochrony praw obywateli, stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze. Jak powszechnie przyjmuje się, odpowiednie zastosowanie mają przepisy zawarte zarówno w tytule II, jak i w innych częściach k.p.c., z wyjątkiem tych, których stosowanie do organizacji społecznych jest wyraźnie wyłączone, oraz tych, które mogą odnosić się wyłącznie do prokuratora jako rzecznika praworządności i interesu publicznego lub dotyczą spraw, w jakich organizacja nie może brać udziału. Takim przepisem, który znajdzie odpowiednie zastosowanie do udziału organizacji społecznej będzie również art. 87¹ § 2 k.p.c. zgodnie z którym, przymus adwokacko radcowski nie obowiązuje w wypadku, gdy stroną, jej organem, jej przedstawicielem ustawowym lub pełnomocnikiem jest sędzia, prokurator, notariusz albo profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych, a także gdy stroną, jej organem lub jej przedstawicielem ustawowym jest adwokat, radca prawny lub radca Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa. Odpowiednie stosowanie przepisów prawa oznacza, że przepis może zostać zastosowany wprost, z odpowiednimi modyfikacjami, uwzględniającymi charakter danej instytucji, istotę i zasady rządzące konkretnym postępowaniem, albo z uwagi na powyższe nie nadaje się do zastosowania. Należy zauważyć, że wprowadzenie przymusu adwokacko-radcowskiego wiąże się ściśle z wysokimi wymaganiami formalnymi, jakie ustawa nakłada na środki prawne wnoszone do Sądu Najwyższego, a także z zamiarem ustawodawcy zapewnienia sprawności postępowania przed Sądem Najwyższym, ze względu na szczególną rolę, jaką organ ten pełni w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Wymaganiom

tym mogą sprostować tylko profesjonaliści, prawnicy o odpowiednich kwalifikacjach, których przygotowanie merytoryczne zapewnia wysoki poziom wnoszonych środków prawnych i sprawność zainicjowanego w ten sposób postępowania. Do szerokiego grona profesjonalistów zaliczony został również prokurator, w stosunku do którego przymus adwokacko-radcowski jest wyłączony.

Zasadne okazały się natomiast, podniesione przez powoda, zarzuty naruszenia art. 403 § 1 i 2 w zw. z art. 410 § 1 k.p.c. Nie można bowiem zgodzić się z poglądem, który przyjął Sąd Apelacyjny w niniejszej sprawie, a który znajduje odzwierciedlenie również w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. postanowienie z dnia 12 grudnia 2002 r., III AO 23/02, niepubl.), że wznowienia postępowania z powodu oparcia wyroku na dokumencie podrobionym lub przerobionym, można żądać tylko w wypadku, gdy czyn ten stanowi przestępstwo i został ustalony prawomocnym wyrokiem karnym skazującym, a w konsekwencji, że sąd orzekający w sprawie o wznowienie nie jest władny sam dokonywać ustaleń, co do faktu podrobienia dokumentu, czy też badania czy potwierdza on nieprawdę. Ograniczenie takie nie wynika z treści powołanych przepisów, z kolei z przepisów ogólnych (art. 252-254 k.p.c.) jednoznacznie wynika, że kwestia autentyczności (prawdziwości) dokumentów podlega badaniu w postępowaniu cywilnym. W tym względzie Sąd Najwyższy orzekający w niniejszym składzie podziela stanowisko i argumentację zawartą w postanowieniach Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 1963 r., II CZ 63/63, („Nowe Prawo” 1965, Nr 6, s. 709) oraz z dnia 15 grudnia 2000 r., IV CKN 1418/00, (niepubl.). Trafnie Sąd Najwyższy w powołanych orzeczeniach wskazał, że art. 403 § 1 k.p.c. wymienia jako odrębne podstawy wznowienia oparcie wyroku na dokumencie podrobionym lub przerobionym (pkt 1) i uzyskanie wyroku za pomocą przestępstwa (pkt 2). Sąd Najwyższy zauważa, że wprawdzie podrobienie lub przerobienie dokumentu jest przestępstwem (art. 270 § 1 k.k.), to jednak wymienienie w art. 403 § 1 k.p.c. odrębnie oparcia wyroku na dokumencie podrobionym lub przerobionym i uzyskania wyroku za pomocą przestępstwa, nakazuje przyjąć, że ta druga podstawa wznowienia nie obejmuje przestępstwa polegającego na podrobieniu lub przerobieniu dokumentu, gdy podrobiony lub przerobiony dokument stanowił podstawę faktyczną wyroku. Wskazanie bowiem podrobienia lub przerobienia dokumentu jako oddzielnej

podstawy wznowienia byłoby zbyt sztywne, gdyby podrobienie lub przerobienie dokumentu mieściło się już w pojęciu przestępstwa, o którym mowa w art. 403 § 1 pkt 2 k.p.c. Z kolei w postanowieniu z dnia 5 lutego 1999 r., III CKN 1075/98, (OSN 1999/7-8, poz. 138) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w art. 403 § 1 pkt 2 k.p.c., chodzi o przestępstwa, w których celem przestępczego działania jest uzyskanie wyroku określonej treści, np. łapownictwo, fałszywe zeznania.

Dodatkowo należy podnieść, że ustawodawca formułując w art. 403 § 1 pkt 1 k.p.c. przesłankę wznowienia postępowania, nie uzależnił, inaczej niż w wypadku pkt 2 § 1 art. 403 k.p.c., dopuszczalności wznowienia postępowania od stwierdzenia faktu popełnienia przestępstwa, natomiast, w sposób wyraźny, uzależnił dopuszczalność wznowienia od stwierdzenia faktu podrobienia lub przerobienia dokumentu. Należy bowiem podnieść, że sam fakt podrobienia lub przerobienia dokumentu nie decyduje o bycie przestępstwa z art. 270 k.k., tj. fałszerstwa materialnego dokumentu, konieczne jest w tym wypadku stwierdzenie istnienia wszystkich ustawowych znamion tego przestępstwa, w tym także znamion dotyczących strony podmiotowej czynu. Nadto przepis art. 404 k.p.c. wyraźnie wskazuje, że powodem wznowienia postępowania jest przestępstwo, nie zaś fakt podrobienia lub przerobienia dokumentu.

Nie można też zgodzić się z poglądem Sądu Apelacyjnego, że okoliczności mogące świadczyć o niewiarygodności istniejących w sprawie dowodów nie stanowią nowych środków dowodowych, czy też nowych okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Wynik sprawy zależy, w szczególności, od ustalonej przez sąd podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Z kolei w bezpośrednim związku z ustaleniem podstawy faktycznej rozstrzygnięcia pozostaje ocena przeprowadzonych przez sąd dowodów, dokonywana pod kątem ich wiarygodności i mocy dowodowej (art. 233 § 1 k.p.c.). W konsekwencji, podważenie wiarygodności i mocy dowodów, na których oparł się sąd w konkretnej sprawie, pozostaje w funkcjonalnym związku z przyjętym przez sąd rozstrzygnięciem (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2005 r., I CZ 80/05, niepubl.).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy na podstawie art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji.